spetsiaalse ajaloolise erihariduseta rajada aluse eesti ajaloo teaduslikule uurimisele, näidata sellele üldiselt õiged põhimõtted ning teed ja saavutada isikliku tööga rohkeid tulemusi, mis osutavad iseseisvat, eestipärast orientatsiooni, kuigi R.-i töist üksikud on juba vananenud ja nende koostamisel pole arvestatud kõiki allikaid. Oma lähemat ülesannet nägi R. andmete kogumises arhiividest ja mujalt üksikute isikute ning sündmuste kohta, mis otseselt kuulusid eesti rahva kujunemisloosse, mis aga balti-saksa ajaloolaste käsitluses jäänud tähelepanemata või valgustatud ühekülgselt. R.-i erilise harrastuse aladeks olid eesti vanema kirjanduse, kirjakeele, haridusolude ja vaimuelu arenemise tähtsamad momendid, rahva kultuuriline olukord enne iseseisvuse kaotust, suuremate sündmuste kajastus rahva hinges, üksikud ajajärgud rahva elus, silmapaistvate haridustegelaste elukäik. Terve eesti ajaloo kokkuvõtte valmistas ta ainult olude nõudel K. O. Lindequist'i »Üleüldise ajaloo« eestikeelse tõlke (I—II, Tartu, 1903 – 06) täiendamiseks vastavate peatükkidega (ilm. eriraamatuna tiitliga »Eesti ajalugu« H. Sepa toimetusel Tallinnas a. 1920). Nende töödega lähedas ühenduses seisis R.-il mitmesuguste keeleajalooliste ja kirjandusloolistе dokumentide väljaandmine, »Kalevipoja« uurimine ja kommenteerimine, kohanimede seletamine, ajaloo-kirjanduse bibliografeerimine, tutvustamine ja arvustámine, ajalooliste mälestiste kogumise organiseerimine E. K. S.-i ajaloo-toimkonna kaudu ja laiaulatuslik ajaloo populariseerimine ajalehe artikleis kas otseselt teadmiste levitamise või rahvuspolitilise mõtteviisi arendamise otstarbel. Viimast laadi kirjutistes ilmneb eriti hoogsalt R.-i rahvuslik vaim, mis iseloomustab tervet tema ajakirjanduslikku produktsiooni, eriti a. s. vahetusest alates, mil tekkisid veidi vabamad väljendusvõimalused. A. 1897 peale segab ta end »Postimehe« ringkonna võitlusse A. Grenzstein'i kindlusetu, venesõbraliku, vastaseid salakaebustega vääratada püüdva politika vastu. Sellest ajast alates ilmub R.-i sulest »Postimehes« järjest rohkem politilisi juhtkirju tema nimetähtede (V. R.) või mitmesuguste märkide ja varjunimede (V., K., R., A, -- a—, —m—, Spectator j. t.) all. R. polemiseerib K. Pätsi (vt.) »Teatajaga« selle rahvuslikult tagasihoidlikuma seisukoha pärast, põhjendab balti sakslaste väidete vastu eesti- ja lätikeelsete tegeliku usuteaduse professuuride õigustust Tartu ülikooli juures (1897, 1903), tõrjub kindlalt tagasi kohaliku saksa ajakirjanduse süüdistused rahvuslikus kihutuses (1899, 1904) ja näitab korduvalt, kui terav mõlemate poolte lahkuminek ajaloo hindamises (1900, 1904) ja kui sihilikult balti-sakslased ajalugu vaatlevad ja kasutavad eesti ning läti rahvusliku liikumise kahtlustamiseks (1908, 1910). 1905. a. riigipöörde järel kirjutas R. haiglas viibides »Protestandi« nime all sihimääravad artiklid ev.-luteri usu kiriku ümberloomisest uutel demokraatlikkudel alustel ja võttis ka hiljemini mitmel puhul sõna kirikupolitilisis küsimusis. Halastamatult paljastas ta saksa ringkondade püüdeid oma kahanevat arvulist koosseisu oma erakoolide ja saksakeelse leeriõpetuse kaudu täiendada eestlaste arvel ja seks otstarbeks sisse vedada saksa põllutöölisi, saades neiks võtteiks inspiratsiooni kõiksaksa »tungist itta«. Ka tulunduslikud ja õiguslikud küsimused tulid vahekordade selgitamisel naabreiga R.-i artikleis kõne alla. Sama tagasihoidmatust osutas ta vene rahvuslaste kavatsustele vene talupoegi Läänemeremaile tuua ja eriti n. n. ministeeriumikoolide kaudu taotleda oma ümberrahvustamise eesmärke. »Ajaloo sunnil« olevat Eestimaa küll Vene riigi »lahutamata« osa, kuid eesti rahvale peab õigus antama oma loomu kohaselt kasvada ja hariduslikult ning tulunduslikult vabalt elada üheõigusliku omavalitsuse raames (1909 – 10). Mõjuvate vahendeina venestuse vastu soovitab R. visa kultuuritööd, elavat ühistunnet, agarat isetegevust. Selle juures leiab ta aga, et eesti rahvustunne olevat nõrk, et siin puudub pieteet mineviku vastu ; rahvast lõhestavat usu- ja klassivahed; kihutusega tehtavat mõttetut lõhkumistööd; haritud noorsugu valguvat võõrsile ja võõrduvat kodumaast, rahva arv osutavat sigivuse kiiret kahanemist (1912 – 13). Ägedalt heidab R. ette keeleuuendajaile keele rikkumist, moodsale kirjandusele »(Noor-Eesti «j.t). rahva kõlbliste tõekspidamiste eksitamist. Juba a. 1903 soovitab ta raamatukogude asutamist ja annab selleks juhatusi. 1906. a. peale aga propageerib ta agaralt emakeelseid erakoole, millede asutamine ei käivat üle jõu, kui aga tahetakse, sest need koolid ei olevat ainult kodanlaste, vaid terve rahva asi. Kroonu abi pärast ei tohtivat õigust käest anda eesti keeles õpetada, kuigi »Virulane« seda peab »kasulikuks kaubaks« (1909).

Karsklane oli R. juba ülikooli astudes. A. 1890 alustas ta »Postimehes« artikliga »Kas elutilk või surnumeri?«, millele järgnes aegajalt teisi, alkoholivastast kihutust. A. 1898 algatas ta ühes J. Tõnisson'i ja O. Kaldaga Eesti Üliõpil. Seltsis võitluse ka sinna tunginud joomakommete ja -sunni vastu, mis mõne a. järel viis sunni kaotamiseni. Tema peateene karskuse alal aga on täiskarskuse mõtte võidule viimine pärast Viljandi kongressi (1900), kus hukka mõisteti A. Grenzstein'i parajusmeelne seisukoht. Kuigi karskusseltside kesktoimkonnalt, mille etteotsa